ے

Evelien De Vlieger

met illustraties van
Wendy Panders

DE MOOISTE VAN HET LAND

Sappige weetjes en verhalen over de appel

Lannoo

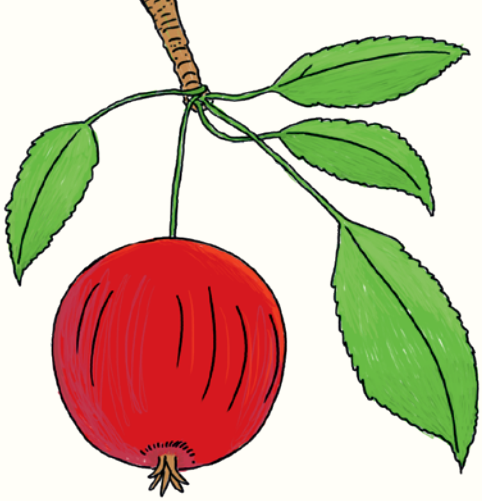

Inhoud

De eerste hap 7

1
De oerappel
De beer en de eerste appel 9

2
De appel die geen appel was
Eva, Adam en de Alwetende Appelworm 17

3
Griekse appels I
Hesperiden 27

4
Griekse appels II
Twistappel 35

5
Romeinse appels I
Het boodschappenlijstje van de commandant 43

6
Romeinse appels II
Pomona ♥ Vertumnus 51

7
De reddende appel
De drie appels uit de verhalen van Duizend-en-een-nacht 61

8
Appels uit het noorden
Iduna, de reus en de appels 71

9
De doorboorde appel
Willem Tell schiet raak 79

10
De vallende appel
Newton en de zwaartekracht 87

11
De giftappel
Sneeuwwitje 97

12
De dronken appel
Johnny Appleseed 107

13
De feestappel
De appelvangproef 115

14
De spookappel
Appels! Koop hier je appeeeeels! 123

15
De omgekeerde appel
Taart van de zussen Tatin 133

Nog meer appels 142

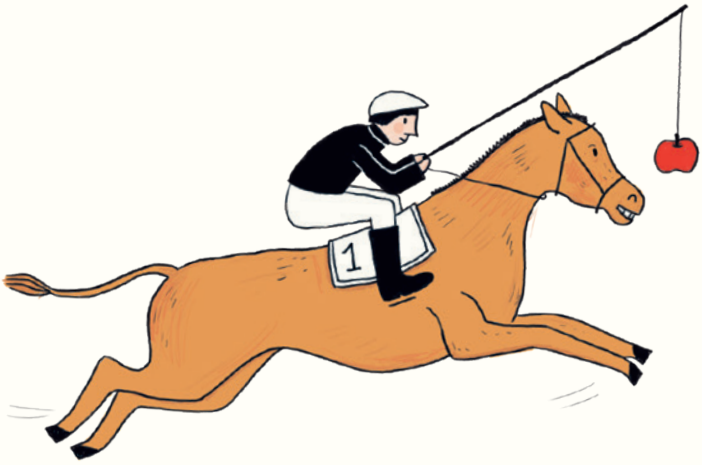

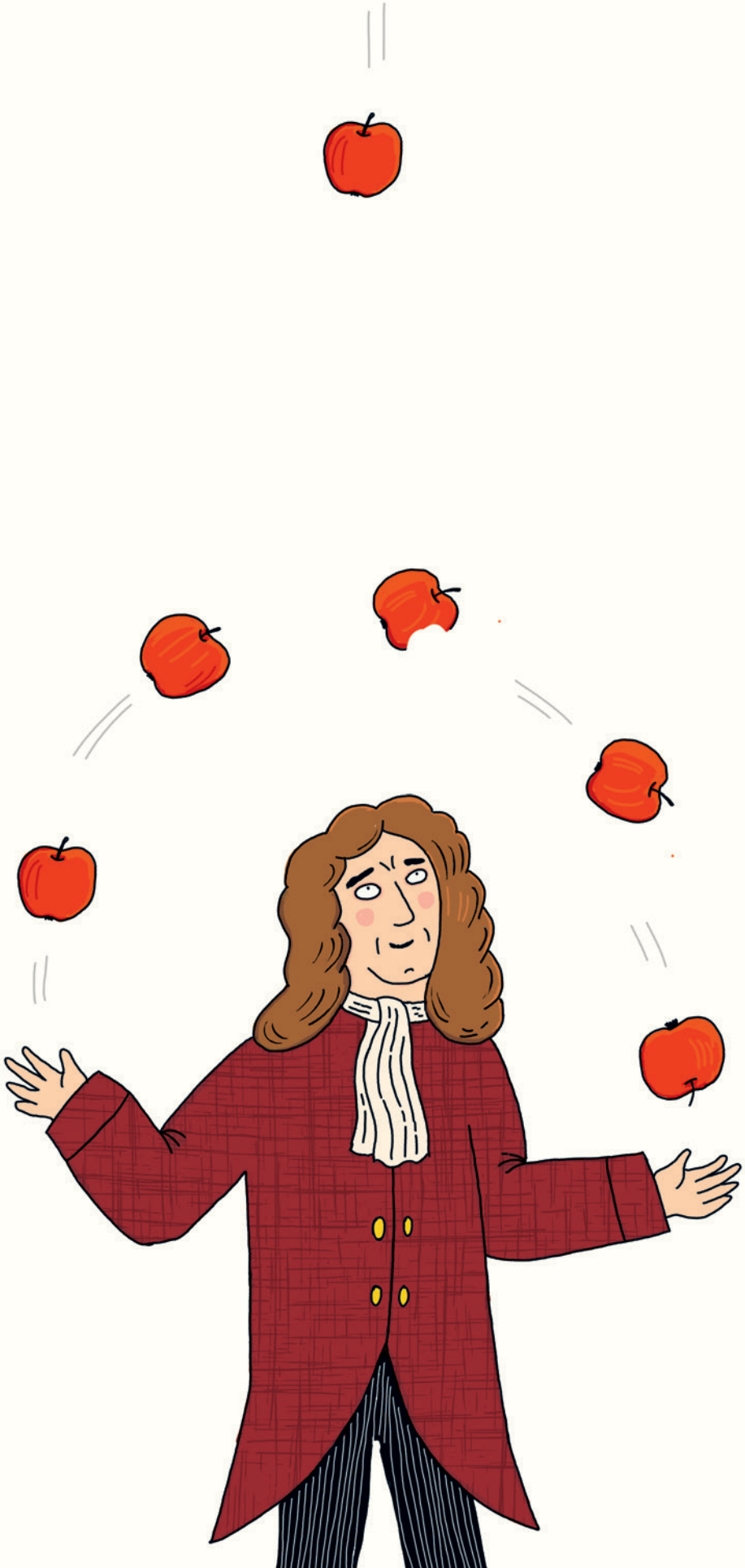

De eerste hap

Appels zijn zo gewoon dat ze niet opvallen in de fruitmand. Vaak liggen ze wat verloren tussen de lang- en kortharige kiwi's, tussen de gladjakkers van bananen, de gepokte sinaasappelen en de ruitjesananassen in. Bescheiden en altijd paraat. En lang niet zo teer als een peer.

De appel is een beetje de kip van het fruit. Als er geen kraaiende hanen bestonden, konden mensen elkaar elke ochtend wakker kraken door in een appel te bijten. Probeer het vooral uit: geen enkele vrucht maakt zoveel lawaai als je je tanden erin zet. Er zijn al huwelijken op stukgelopen, maar wie graag wakker én bij de les blijft, houdt beter een appeltje achter de hand.

Zoals een kip vaak niet als vogel wordt gezien, zo is een appel bijna te gewoon om mee te tellen bij het fruit. Maar als je dit boek uit hebt, kijk je er anders tegenaan. Want de appel is misschien wel de alleroudste vrucht. Veel sprookjes en verhalen draaien om de glimmende vruchten. Zo werd de zwaartekracht ontdekt dankzij een vallende appel. En als je iemand wil vergiftigen, moet je appelpitten sparen, veel appelpitten. Je snapt het, appels zijn spannend, en echt niet alleen zoete vulling voor taarten.

Ken je het Franse woord voor appel? Dan weet je wat een pomoloog is. Met dit boek achter de kiezen, ben jij dat ook. Neem er dus even een appeltje bij en begin te lezen: vijftien spannende appelverhalen en een veelvoud aan frisse appelweetjes. Van A tot Z of kriskras door elkaar: alles kan. Iedereen pomoloog!

1

De oerappel

De beer en de eerste appel

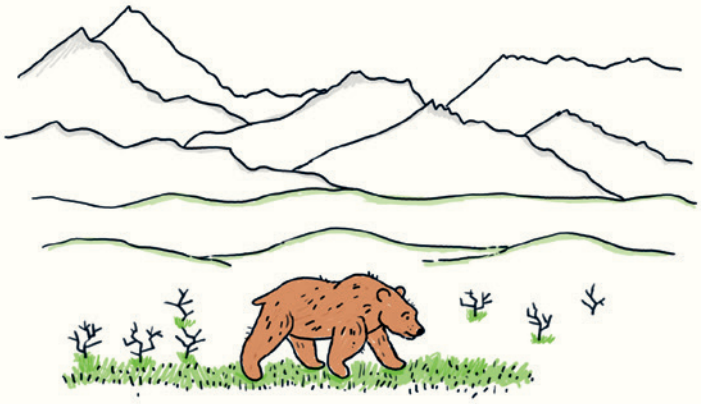

Er was eens een beer met razende honger. Dat hebben alle beren natuurlijk, maar deze ene beer had werkelijk al dagenlang niets gegeten. Dit speelde zich ver weg en lang geleden af, maar het had evengoed vandaag kunnen zijn, aangezien beren nog altijd de hele dag door barsten van de honger.

De beer klauwde en grauwde rond op de helling bij zijn grot. Hij zag niets dan doornige struiken en nutteloze boompjes. Ik zal toch niet weer eindeloos knollen moeten opgraven voor mijn avondeten? dacht hij. Als ik niet snel iets lekkers vind, word ik gek.

Toen hoorde hij een klein stemmetje dat riep: ‘Eet mij niet op!’

‘Wie roept daar?’ brulde hij, maar er antwoordde enkel een flauw zuchtje wind.

Hij ging op zijn achterste zitten en wachtte tot hij het nog eens hoorde. En ja hoor, even later ging het weer van: ‘Eet mij niet op!’ Hij zocht en zocht en zag toen een klein, knoestig boompje waaraan een rode, ronde vrucht hing. De beer vroeg zich af wat voor ding het was, toen het stemmetje het nog eens zei: ‘Eet mij niet op!’

‘Waarom zou ik je niet opeten?’ vroeg de beer.

‘Ik ben zuur en bitter’, zei het dingetje.

‘Ja en?’ zei de beer. ‘Ik eet er wel een konijn bij.’

‘Maar ik ben nog zo klein! Wil je niet wachten tot ik wat groter ben?’

Daar dacht de beer even over na. Daarna schudde hij zijn kop: ‘Ik heb NU honger.’

Praatte ik zopas tegen mijn eten? dacht hij. Ben ik gek geworden?

‘Maar ik ben het énige appeltje in de héle wéreld.’

‘Dat is er dan eentje te veel’, brulde de beer en hap, slik, weg was het eerste en enige appeltje in de hele wereld.

Lekker was het inderdaad niet, maar het had lekker kúnnen zijn, voelde hij. Om de vieze smaak weg te krijgen, at de beer geen konijn maar wel veertien dennenwortels, dertig wilde knollen, een jonge rat en een middelgrote zalm. Tijdens het knabbelen hoorde hij de hele tijd het hoge stemmetje – hij wist niet of het tussen zijn oren zat of uit zijn buik kwam. ‘Eet mij niet op!’ Wat dacht dat ding wel? Hij was een beer, hij vrat alles op.

Wat later kreeg hij buikpijn. Hij liet hier en daar een berenscheetje, op de plekken die zijn territorium afbakenden. En omdat een scheetje niet genoeg was, perste hij er ook een paar bruine berenvlaaien uit. Dit was zijn helling en dat wilde hij graag duidelijk maken. Hij luisterde of hij nog een stemmetje hoorde, maar nee. Jammer dat er maar eentje van was, dacht de beer, hij had er nog wel een paar de mond willen snoeren.

In de lente groeiden er bomen op zijn vaste drollenplekjes. Bomen die erg leken op die waaraan dat grappige appeldingetje had gehangen, voor hij het opat. Zouden er aan deze bomen ook vruchten met praatjes groeien?

‘Ik vreet jullie op, hoor!’ probeerde de beer in de buurt van een boom. De boom trilde, maar dat was omdat er een strakke wind stond. De beer at dan maar andere dingen, tussen zijn dutjes door. Bessen, een mierenhoop, walnoten, een familie forellen, hazelnoten, een dikke zalm, een berg paddenstoelen, een marmottentweeling en af en toe een pootje gras. Een rijk menu, maar er ontbrak iets. Dat pratende, rode dingetje aan die boom: daar wilde hij nog eens zijn tanden in zetten.

Een paar jaar later zag hij ze verschijnen. Aan wel vijf bomen groeiden ze: ronde vruchtjes, kleine en grote, rode en gespikkelde. Hij wachtte nog een paar dagen of er

eentje ‘Eet me niet op’ zou roepen, en toen dat niet gebeurde, vrat hij ze zo op. Hij had nu eenmaal trek en deze smaakten al wat zoeter dan de eerste. Er kwamen nieuwe hoopjes berenkak van, op nieuwe plekken (want er groeiden boompjes op de oude). En zo ging het maar door. Tot de helling van de beer vol appelbomen stond en het na honing en zalm zijn lievelingseten werd. Maar nooit nog zei er een appeltje wat, en dat vond hij jammer. Had hij dat eerste, pratende appeltje moeten laten hangen? Eigenlijk wel, maar hij was nu eenmaal een beer en die vreten alles op.

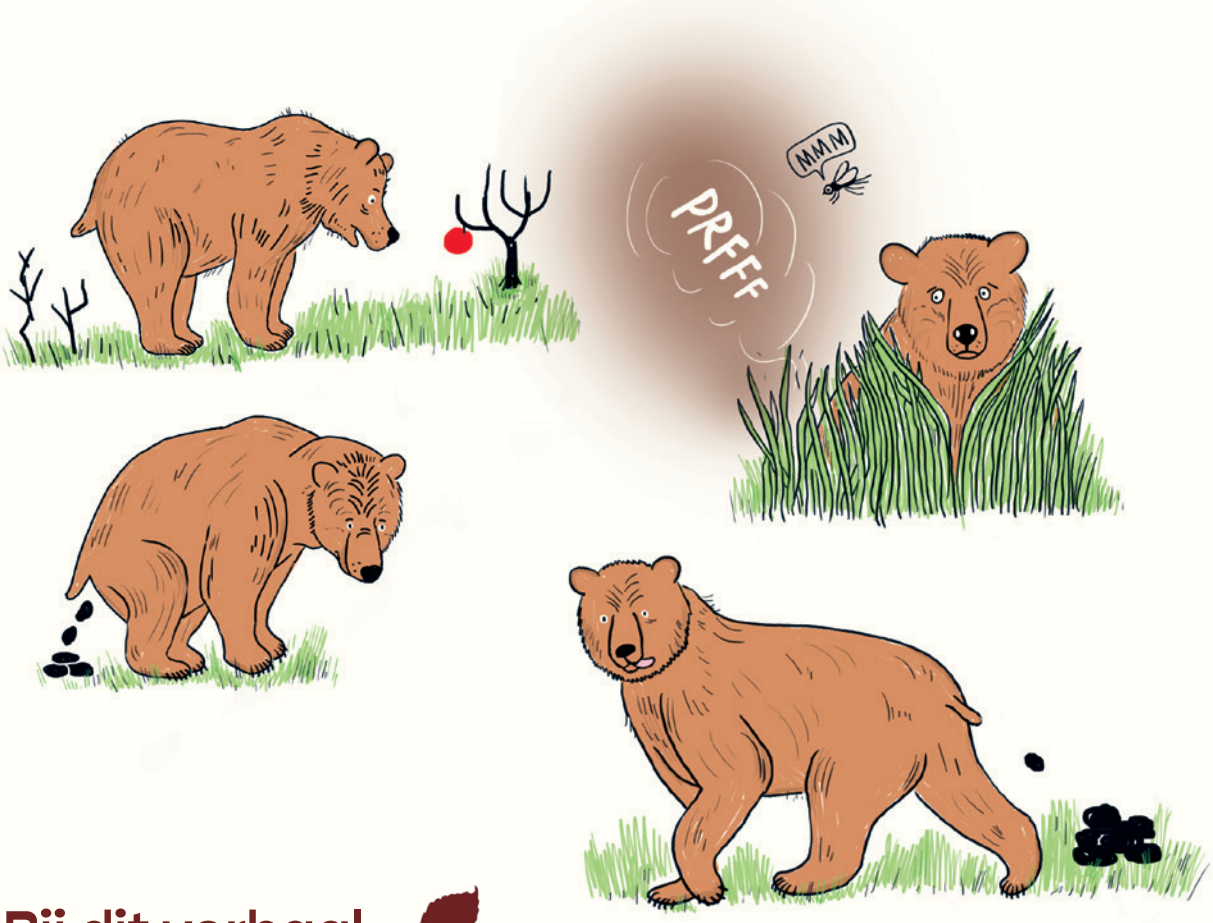

Bij dit verhaal

Bijna alle verhalen in dit boek zijn ooit al eens (of heel vaak) verteld. Dit eerste niet, dat is volledig nieuw en vers verzonnen, net als het eerste appeltje ooit. Jij kunt het op jouw beurt doorvertellen – of niet. Of je maakt er je eigen versie van, want dat is wat er met verhalen gebeurt. Ook met de verhalen in dit boek. Ze kloppen hier en daar wel, maar maken ook gekke sprongen. Maar allemaal gaan ze over appels, van onbekend tot wereldberoemd. Lees smakelijk!

Waar groeide de eerste appel?

Als je de geschiedenis van de appel over één dag van 24 uur uitspreidt, dan is de wilde appel al ruim 23 uur aan het groeien en bloeien voordat er zelfs maar sprake is van de mens.

Voor het allereerste wilde oerappeltje moeten we terug naar **65 miljoen jaar** geleden, als er in Zuidoost-Azië planten uit de grond schieten van de soort 'Rosaceae'. Onder die soort vallen rozen en bramen, maar ook de oerversies van appels, kersen, peren en pruimen. Er hangt nog geen fruit aan de takken, maar het is op komst!

Een eeuwigheid later (met een sprong van 10 miljoen jaar naar **55 miljoen jaar** geleden) groeien er in diezelfde streek heuse appelaars, kerselaars, perelaars en pruimelaars. De appels aan die bomen zijn wel nog maar zo klein als besjes.

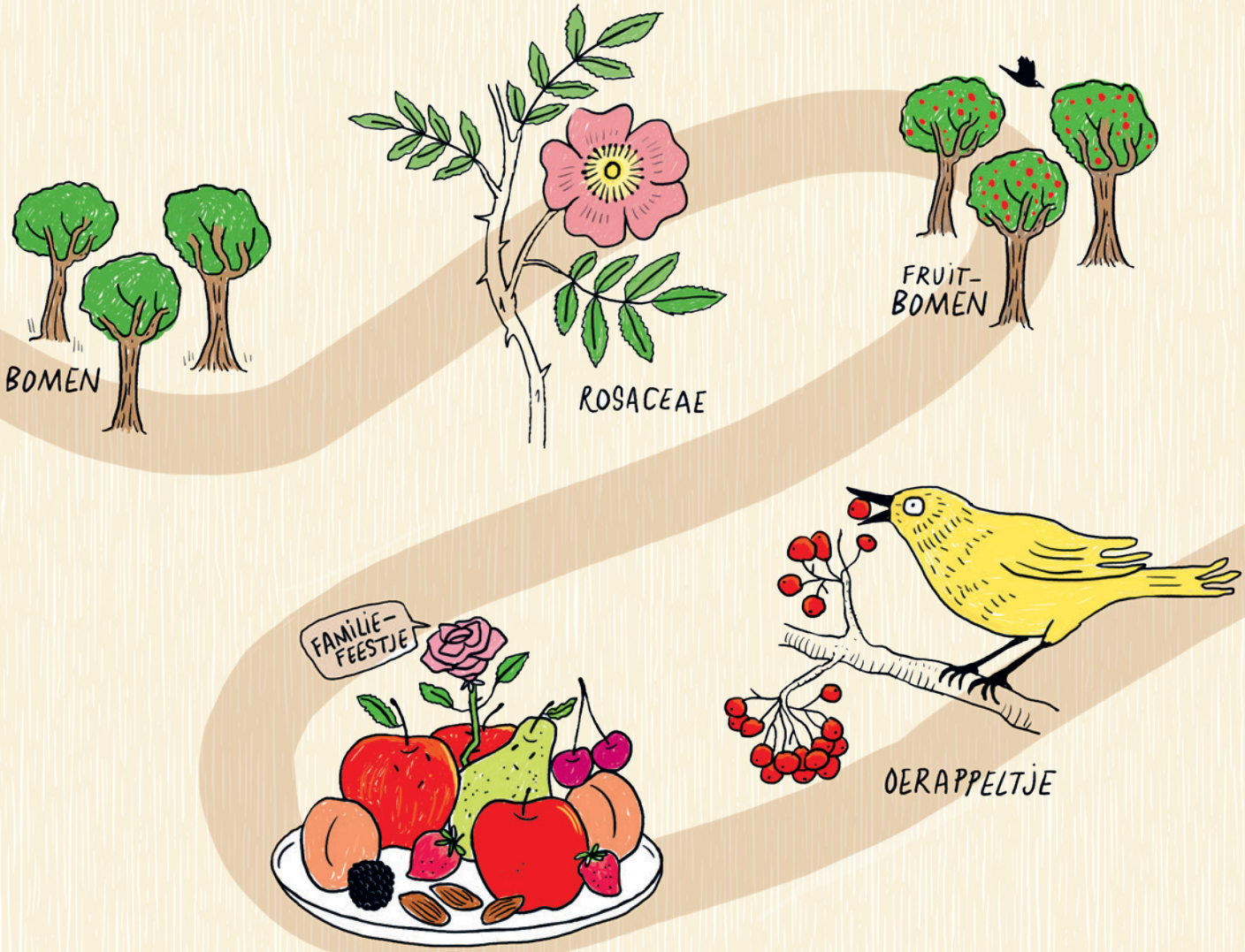

Op één plek vallen de appelbomen beter uit dan elders: in het Tian Shan-gebergte (Tian Shan betekent 'hemelse bergen' in het Chinees). Tot in de hemel reiken die bergen niet, maar toch tot op een hoogte van 900 tot 1600 meter. Eromheen liggen woestijnen, maar in die hemelse bergen regent het genoeg en ontstaat er een soort appelparadijs. De bomen worden tot wel dertig meter hoog en zijn begroeid met slingerplanten. Aan veel ervan groeien appels: grote, zoete appels hangen naast kleine, bittere.

In het mioceen (**3 tot 5 miljoen jaar geleden**) vond de bruine beer zijn weg naar de bergen van Tian Shan, omdat daar veel eten te vinden was en ook volop grotten om in te schuilen. Ook andere prehistorische zoogdieren zoals wilde paarden en grote herten lopen er rond, maar het zijn vooral de beren die maken dat de oerappels zoeter en zoeter worden. Beren houden nu eenmaal van zoet en zoeken naar de zoetste exemplaren.

Appelpitten ontkiemen sneller tot een boompje als ze eerst fijngekauwd en daarna door de maag en kont van een beer gaan: ze vallen op de grond in een hoopje berenkak en krijgen gratis bemesting. Beren planten dus appelbomen gewoon door appels te eten. En aangezien ze kleine appels doorslikken zonder te kauwen, hebben grote appels meer kans om een nieuwe boom te worden.

Laten we bovendien de mestkevers niet vergeten, want zij verspreiden de hoopjes en dus ook de pitten netjes over de bergflanken.

PITTENTRANSPORT

De mens komt pas veel later in het verhaal van de appel, daarover lees je meer op bladzijde 24.

Hangen er nu ook nog appels aan de bomen van Tian Shan?

De beren in het Tian Shan-gebergte eten ook nu nog hun dagelijkse appeltjes. Maar helaas is er van de appelbossen nog maar een klein stuk over. In de laatste honderd jaar is 70% ervan gekapt om met het hout te bouwen of om het te verbranden.

FONTEIN in ALMATY

Almaty (een stad niet ver van Tian Shan) heette eerst Alma Ata, wat 'vader van de appelen' wil zeggen. Het was vroeger de hoofdstad van Kazachstan. Er is een museum van de appel en er staat een fontein in de vorm van een appel: het is dé appelstad.

Waren er in het Westen dan geen oerappelbomen?

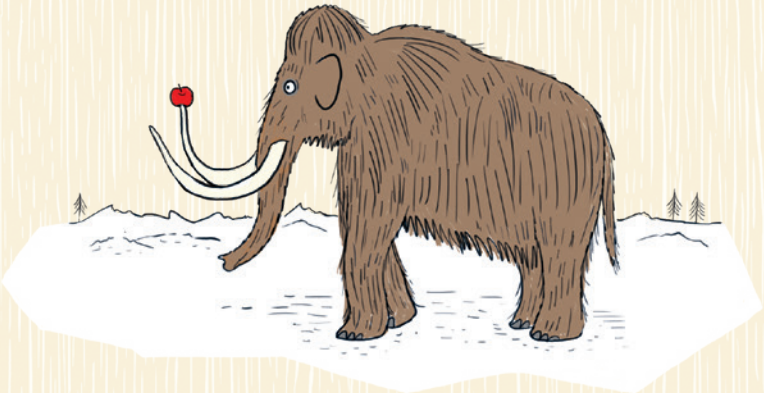

Misschien wel, maar grote delen van Noord-Amerika en Europa lagen tot 12.000 jaar geleden nog onder een dikke ijslaag. Appelbomen hebben wel een koude winter nodig, maar een ijstijd overleven ze niet.

Na die laatste ijstijd zijn er in het Westen ook wilde appels gaan groeien, maar die zijn dus veel minder oud dan die uit Kazachstan. De Europese wilde appel heet *Malus sylvestris* ('bosappel').

Gek genoeg stammen onze appels daar niet van af – tegen de tijd dat onze eigen oerappel werd ontdekt, hadden mensen al volop de appels uit Tian Shan naar hun hand gezet.

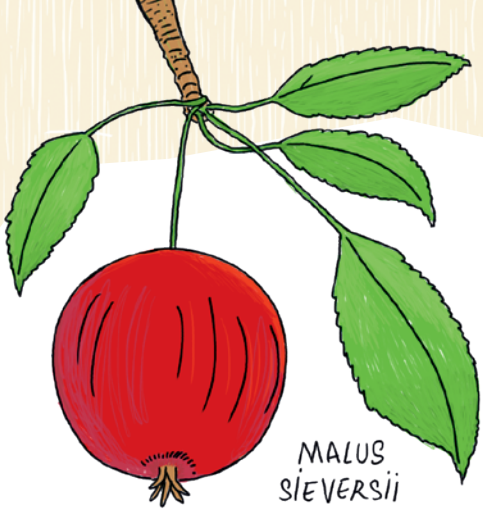

Wie ontdekte de oerappels in Tian Shan?

Aan het einde van de achttiende eeuw was er een wetenschapper, Johann Sievers, die de appels vond op zijn zoektocht naar geneeskrachtige rabarberplanten. Omdat hij kort daarna stierf, besloot een collega de appels naar hem te vernoemen: *Malus sieversii* dus, de oerappel waaruit alle appelrassen ter wereld voortkomen.

Wat later ging de Russische Nikolai Vavilov op zoek naar oerplanten overal ter wereld om de hongersnood op te lossen. In 1929 belandde hij in Tian Shan. Daar had hij meteen door dat hij geen gewone appelbomen zag, maar de oerversie ervan.

Zijn nobele avontuur liep slecht af: Vavilov stierf de hongerdood in een Russische gevangenis. Maar een van zijn studenten, Aimak Djangaliev, zette zijn werk voort en nodigde in 1989 Amerikaanse plantenwetenschappers uit om de wilde appels van Tian Shan te komen bewonderen. Ze zagen bossen met bomen van wel driehonderdvijftig jaar oud, bomen van vijftien meter hoog en met appels die erg leken op hun dikste exemplaren. Ze namen zo veel mogelijk appelpitten mee terug om te planten in de VS en om rond te sturen naar de rest van de wereld. Zo wilden ze een voorraadje 'oerbomen' aanleggen voor je weet maar nooit.

2

De appel die geen appel was

Eva, Adam en de Alwetende Appelworm

ALWETENDE APPELWORM: Ik ben het graven even moe en ga jullie een verhaal vertellen. Over Eva en appels en zo, en Adam. Ik doe alle stemmetjes zelf, dus luister goed. Adam is net door God gemaakt en loopt in zijn blootje rond in de tuin van Eden. Tussen alle fruitbomen die daar groeien, heeft God er ook twee bijzondere geplant: appelbomen. Maar het gekke is dat hij ze niet zo noemt. De ene noemt hij de levensboom en de andere de boom van de kennis van goed en kwaad. God is tevreden over zijn boomgaardje, al is het er wel een beetje leeg. Dus maakt hij dieren en ook een mens: Adam. Aan die laatste legt hij uit wat in het paradijs wel en niet mag.

ADAM: Van die appelboom bedoel je?

GOD: Van alle bomen in de tuin mag je eten, maar niet van die daar. Als je daarvan eet, zul je sterven. Amen.

Dat is geen appelboom! Dat is de boom van de kennis van goed en kwaad. Amen.

Adam knikte, maar begreep het niet goed. Hij dwaalde een beetje rond en toen had God zijn beste idee ooit. Hij maakte een maatje voor Adam, een vrouw: Eva. Eva hield van dieren, dus toen een slang tegen haar begon te praten, was ze zo vriendelijk om te luisteren.

SLANG: Psst, Eva. Heeft God gezegd dat je niet van de bomen in de tuin mag eten?

EVA: Nee hoor, alleen van die appelboom daar. Als we die zelfs maar aanraken, sterven we. Iets met goed en kwaad, zei Adam, maar het fijne weet ik er niet van.

Dat geloof je toch zelf niet? Je moet er juist van eten, appels zijn keigezond. En hoe kom je anders te weten wat goed is en wat kwaad?

Ja, dat is wel waar eigenlijk.

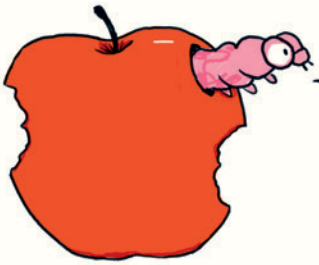

Eva trok een appel van de boom en nam een smakelijke hap. Daarna plukte ze er nog een paar en deelde die met Adam, die er zijn tanden in zette en het sap van zijn kin veegde.

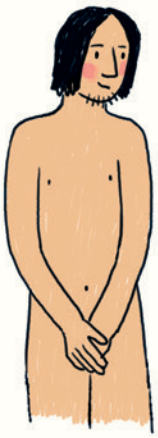

Lekker! Maar hé, Eva, voel jij je plots ook zo in je blootje staan?

Anderzijds: er is hier niemand, toch? Alleen wij.

Je *wat*?

Ja, nu je het zegt. God gaf ons nul kleren en nu kan iedereen ons zien.

Ja, maar dat is genoeg. Ik wil niet dat je mijn *zjerxdbe'r* ziet.

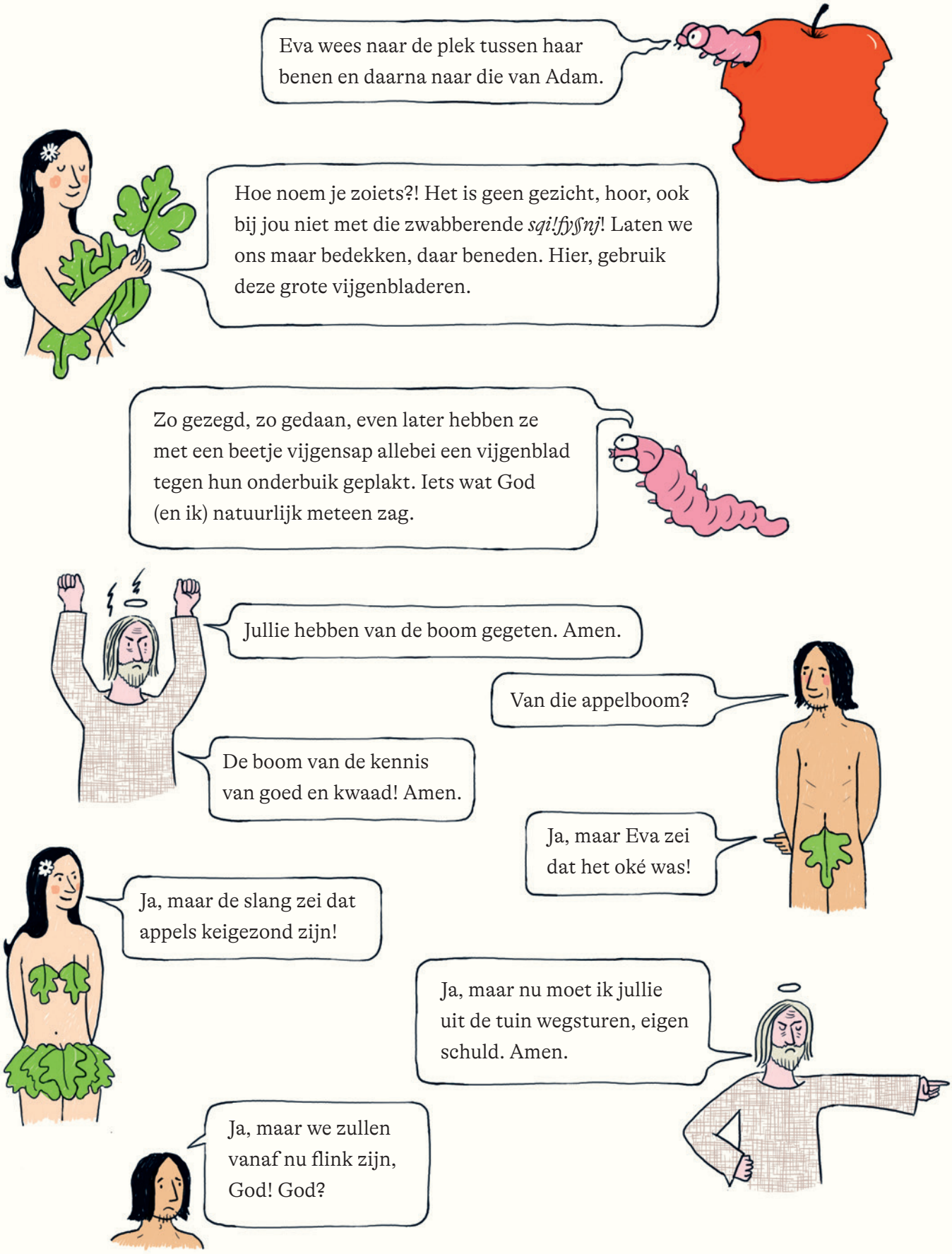
Eva wees naar de plek tussen haar benen en daarna naar die van Adam.
Hoe noem je zoiets?! Het is geen gezicht, hoor, ook bij jou niet met die zwabberende *sqi!fy§nj*! Laten we ons maar bedekken, daar beneden. Hier, gebruik deze grote vijgenbladeren.
Zo gezegd, zo gedaan, even later hebben ze met een beetje vijgensap allebei een vijgenblad tegen hun onderbuik geplakt. Iets wat God (en ik) natuurlijk meteen zag.
Jullie hebben van de boom gegeten. Amen.
Van die appelboom?
De boom van de kennis van goed en kwaad! Amen.
Ja, maar Eva zei dat het oké was!
Ja, maar de slang zei dat appels keigezond zijn!
Ja, maar nu moet ik jullie uit de tuin wegsturen, eigen schuld. Amen.
Ja, maar we zullen vanaf nu flink zijn, God! God?

Te laat. Eva, jij zult vreselijk afzien als je een kind op de wereld zet en jullie zullen vanaf nu zelf het land moeten bewerken om aan eten te komen. Het is gedaan met lui vruchten plukken en in elkaars mond stoppen. Amen.

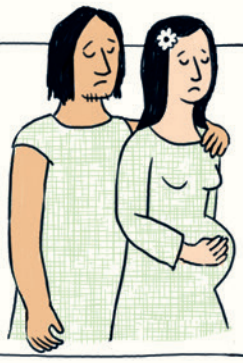

Kom op, God! Je hoeft niet zo te overdrijven, laat ons toch blijven.

In geen geval. Want als jullie ook nog eens van de levensboom gaan eten, zijn jullie onsterfelijk, net als ik. En er kan er maar één God zijn. Amen!

Je hebt gelogen, God. We zijn mooi niet gestorven door van die boom te eten.

Ik mag liegen, ik ben God. Wat is er anders aan? Amen.

Maar de slang heeft ook gelogen! Krijgt de slang geen straf?
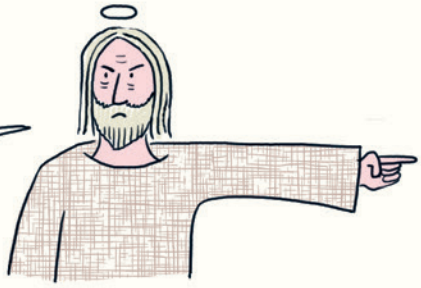
De slang was al gestraft, of denk je dat die op haar buik wíl rondkruipen? Welnu, gebeurt er nog wat? Uit mijn paradijs! Amen en uit.